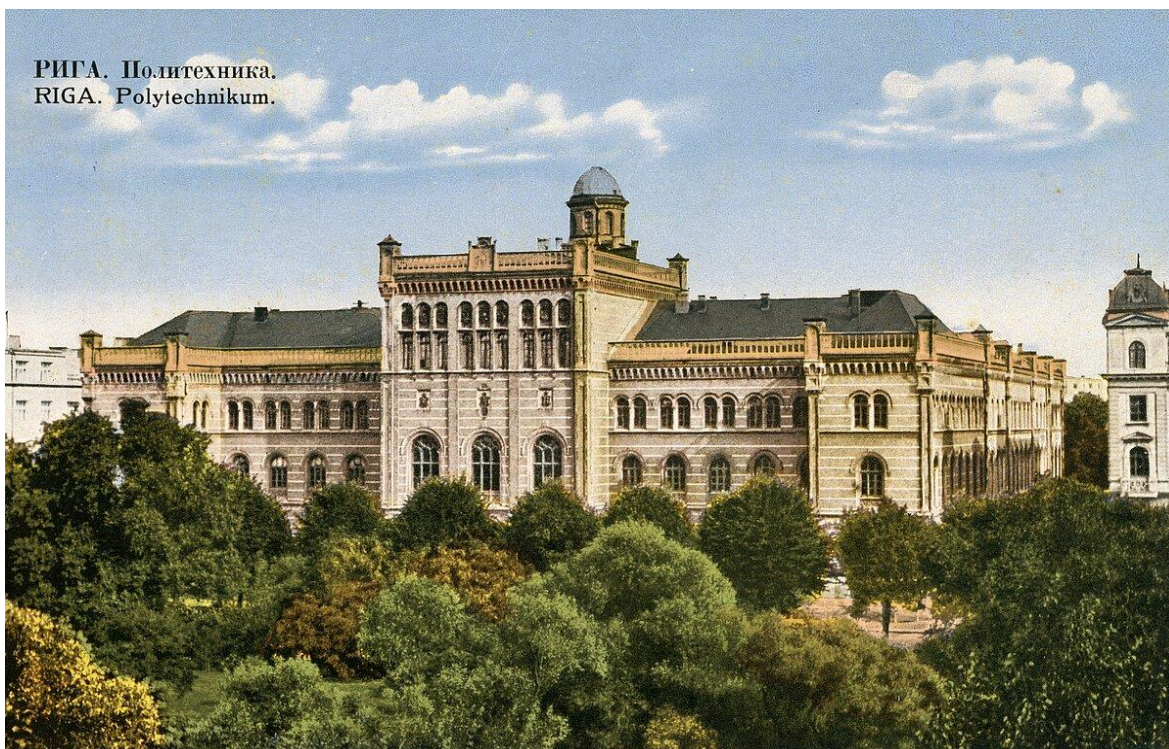

Leons Podbrezskis, stud. iur

LU Juridiskās fakultātes students, LU Fonda stipendiāts

Par Latvijas Universitātes tapšanu 1919. gada septembra preses publikācijās

RPI galvenā ēka 19. gs. otrajā pusē. (foto: no LU Muzeja krājuma)

Ikvienam cilvēkam, uzsākot studiju vai darba gaitas Latvijas Universitātē (turpmāk – LU), kļūst saistošas tās tradīcijas, atribūtika un vēsture. LU katru akadēmisko gadu notiek daudz dažādu notikumu un pasākumu, bet galvenais datums vienmēr paliek nemainīgs. Diena, kurā 1919. gadā sākās LU oficiāla dzīve un kura katru gadu kļūst par atskaites punktu. Tas ir 28. septembris – LU dzimšanas diena.

Raksta autors nesēn pievienojies LU un LU fonda saimei un tāpēc iepazīstas ar LU. Izvēloties brīvprātīgā darba veidu, autors gribēja radīt pievienoto vērtību, kas paliek nākotnei, gan sabiedrībai, gan sev. Tā kā autora viena no pamatinteresēm ir vēsture, autors nolēma veikt brīvprātīgo darbu LU Muzejā un padziļināti izpētīt kādu LU vēstures posmu. Latvijas sabiedrībā valda uzskats, ka centrālā augstākās izglītības un zinātnes iestāde Latvijā ir LU. Uzņemšanas un mācību procesa laikā, redzot reklāmu un dažādus statistikas datus, autors

secināja, ka uzskats ir patiess, tomēr radījās jautājums: „Kā bija agrāk, pašā sākumā (1919. gadā)?“, jo neviena lieta, īpaši vērtīga un svarīga, nerodas uzreiz, tā ir daudzu cilvēku ieguldītais darbs un laiks. Raksta mērķis ir iepazīstināt ikvienu interesentu par 1919. gada septembra notikumiem, kas saistīti ar LU dibināšanu, un pievērst uzmanību atsevišķiem faktiem tālākai pētišanai. Par raksta avotiem kļuvuši oficiāla izdevuma „Valdības Vēstnesis“ un citu preses izdevumu septembra numuri.

Latvijas Augstskolas organizācijas komisijas pirmā sēde

Pirmā vēsturiskā Latvijas Augstskolas (Latvijas Augstskola iegūst Latvijas Universitātes nosaukumu 1922. gada 23. augustā, kad Latvijas valdība apstiprina LU Satversmes projektu, paziņojot par to oficiāli 1922. gada 2. septembrī “Valdības vēstnesī”) organizācijas komisijas sēde notika 1919. gada 4. septembrī. [1] Līdz šim notikušais darbs bija saistīts ar Rīgas Politehniskā institūta atjaunošanu, bet laika gaitā kļuva skaidrs, ka Rīgas Politehniskais institūts neaptvers visas zinātņu nozares, kas ir nepieciešamas topošai Latvijas valstij.[2,3,4]

Pirmajā un turpmākajās septembra sēdēs tika ievēlēts mācībspēku kodols, kas sastāvēja no “jaunajiem” mācībspēkiem (Tērbatas, Maskavas, Odesas, Kijivas u.c. bijušās Krievijas impērijas universitāšu absolventiem, mācībspēkiem vai zinātniekiem) un “vecajiem” mācībspēkiem (Rīgas Politehniskā institūta absolventiem, mācībspēkiem vai zinātniekiem). Šos mācībspēkus apstiprināja pirmais Latvijas valsts izglītības ministrs Kārlis Kasparsons. Pirmajā sēdē arī tika nodibinātas 2 Latvijas Augstskolas struktūrvienības – dekānu padome, kura sastāvēja no fakultāšu dekāniem ar rektoru un prorektoru priekšgalā, un saimniecības komisiju, kura sastāvēja no 5 Augstskolas darbiniekiem. [1]

Interesants fakts, kas izskanēja sēdes beigās – Valmieras pilsēta uzdāvināja Latvijas Augstskolai 15000 Latvijas rubļu vērtu termostatu. [1] Tālākais termostāta liktenis šī raksta ietvaros netiks apskatīts, atstājot to citam pētījumam.

Latvijas Augstskolas fakultātes un budžets

Latvijas Augstskolā darbojās 10 fakultātes Lauksaimniecības, Arhitektūras, Ķīmijas, Ekonomiski-juridiskā, Mehāniskā, Valodnieciski-filoloģiskā, Inženieru, Medicīnas, Veterinārā un Matemātikas un dabas zinātņu fakultāte (atsevišķu fakultāšu nosaukumi nav mainīti, ievērojot tā laika pareizrakstības likumus un valodas stilu – autora piezīme).[4] Latvijas Augstskolas budžets pirmajam akadēmiskajam gadam bija plānots līdz 3 miljoniem Latvijas rubļu. [5]

Latvijas Augstskolas pārdēvēšana

Jau pirms Latvijas Augstskolas atklāšanas Latvijas Izglītības ministrijas Augstskolas nodaļa uz iesnieguma pamata ierosināja jautājumu par Latvijas Augstskolas pārdēvēšanu par

Latvijas Universitāti, jo vārds „augstskola“ ir vispārīgs un tāpēc nederēja, jo neatspoguļoja Latvijas Augstskolas fakultāšu plašumu (vienā izglītības iestādē bija apvienotas kopā tehniskas, eksaktās un humanitāras fakultātes). Ikviens interesents varēja iesūtīt Izglītības ministrijas Augstskolas nodaļai savu viedokli. [6]

Kaut gan Latvijas Augstskolas atklāšanas dienā kļuva skaidrs, ka pagaidām Latvijā izglītības iestādes nosaukumu nemainīs. Vienīgi saziņā ar ārzemēm sauks Latvijas Augstskolu par Latvijas Universitāti un latīņu valodā – *Universitas Latviensis*. [7]

Studentu skaits un tautība

Paziņojumi pirmās sēdes laikā liecina, ka uz 1919. gada 4.septembri pieteicās mācīties vairāk nekā 1200 studentu, lielāka interese studentiem bija par Medicīnas fakultāti. Tā saņēma 310 pieteikumus uz pirmo kursu un 60 pieteikumus – uz otro, kas kopā veidoja aptuveni 1/3 (raksta autora aprēķins) no visiem pieteikumiem. [1] Kaut gan informācija, publicēta 28. septembrī „Valdības Vēstnesī“, liecina, ka oficiāli iestājās tikai 973 studenti, no kuriem 628 bija latvieši, 315 ebreji, 14 krievi, 10 vācbaltieši (tajā laikā LU dokumentos identificēti kā vācieši), 4 lietuvieši un 4 poļi. Kā jau bija pieminēts, visvairāk pieteikumu bija Medicīnas fakultātē, oficiāli mācības uzsāka 234 studenti, bet vismazāk – Veterinārajā fakultātē, kurā vēlmi mācīties izteikuši tikai 3 studenti. [4]

Uzņemšanas noteikumi

Studentu kategorijas

Latvijas Augstskolas studenti tika dalīti 3 kategorijās: studentos, hospitantos un brīvklausītājos. [8]

Par studentiem varēja būt personas, ne jaunākas par 17 gadiem, kas pabeidza vidusskolu, iegūstot vispārējo vidējo izglītību. Par mērauklu tika ņemtas bijušas Krievijas impērijas septiņgadīgas reālskolas, astoņgadīgas vīriešu un sieviešu ģimnāzijas ar vispārīzglītojošo klasi. [8]

Par hospitantiem varēja būt personas, ne jaunākas par 17 gadiem, kas pabeidza kādu citu vidusskolu; nepabeidza vidusskolas pēdējo klasi vai ieguvuši vispārējo vidējo izglītību Pētera Stučkas valdības laikā. Katrai fakultātei atsevišķi bija jāizstrādā papildus noteikumi hospitantiem, kurus izpildot, tie varēja kļūt par pilntiesīgiem studentiem. [8]

Savukārt brīvklausītājiem izglītība netika prasīta, bet brīvklausītājiem bija jābūt vismaz 21 gada vecumam (atsevišķos gadījumos vecuma cenzu varēja samazināt līdz 17 gadiem). Daļu no piedāvātajiem kursiem viņi varēja apgūt, saņemot atbilstoša kursa lektora atļauju. Uzrādot pietiekamas zināšanas kursa pasniedzējam, brīvklausītāji varēja piedalīties kopā ar pārējiem izglītojamajiem praktiskos darbos. [8]

Studiju maksa

Studentiem un hospitantiem bija jāmaksā 150 Latvijas rubļi semestrī. Ja students vai hospitants bija ārzemnieks, tad maksa attiecīgi bija 225 Latvijas rubļi. Par piedalīšanos laboratorijas darbos un dažos praktiskos darbos bija jāmaksā atsevišķi. Brīvklausītājiem bija „jāmaksā 10 Latvijas rubļi par lekcijas un 5 Latvijas rubļi par praktisko darbu nedēļas stundu semestrī“. [8]

Raksta autors pievērš uzmanību faktam, ka Latvijas Augstskolas organizācijas komisija 1919. gada 16. septembrī, ņemot vērā „tautskolotāju trūcīgo materiālo stāvokli“, samazināja maksu par studijām Valodnieciskā-filoloģiskajā fakultātē līdz 150 Latvijas rubļiem akadēmiskajā gadā. Tātad studiju maksa par semestri bija 75 Latvijas rubļi. Pēc raksta autora domām, šo lēmumu ir jāizpēta padziļināti attiecībā pret pārējām Latvijas Augstskolas fakultātēm. [9]

Iesniedzami dokumenti

Lai iestātos Latvijas Augstskolā, kopš 1919. gada 15. septembra bija jāiesniedz lūgumrakstu kopā ar vidusskolas apliecību, dzimšanas zīmi un dokumentu par pavalstniecību (pilsonību – autora piezīme). Ja dokumenti bija citu valstu valodās, bija jāpievieno apstiprināti tulkojumi latviešu valodā. [8]

Ārzemniekiem, lai pierādītu savu pavalstniecību, bija jāiesniedz apstiprināts savas pasas noraksts. Savukārt Latvijas armijā dienējošajiem bija jāiesniedz savas priekšniecības apliecība par to, ka nepastāv šķēršļi, kas neļautu iestāties un studēt Latvijas Augstskolā. [8]

Ņemot vērā faktisko situāciju tajā laikā, noteikumi paredzēja risinājumu gadījumam, ja nebija minēto dokumentu. Šādā situācijā bija jāiesniedz neapšaubāmi pierādījumi, rakstiski apsoluties pie pirmās iespējas iesniegt prasītos dokumentus. Ja pierādījumi bija atzīti par pietiekošiem, tad aspirants (rakstā lietota vārda novecojusi nozīme (aspirants – cilvēks, kas kandidē uz kādu vietu (tēzaur.lv)) – autora piezīme) kļuva par studentu, ja ne – par hospitantu. [10]

Studiju procesa noteikumi

„Valdības Vēstneša“ 1919. gada 13. septembra numurs tikai ieskicē studiju procesa noteikumus, tāpēc pilnvērtīgai uztverei par tā laika studiju procesa noteikumiem būtu jāveic atsevišķs pētījums. Tātad no attiecīga numura ir secināms, ka akadēmiskā gada sākums bija 1919. gada 29. septembris, ka mācību ilgums nevarēja būt īsāks par 4 gadiem, bet garāks par 5 gadiem un ka studijas notika latviešu, vācu un krievu valodā atkarībā no vairākuma valodas starp studentiem konkrētā fakultātē. [8] Tas saglabājās arī līdz pat 1930. gadu beigām, kaut arī LU Satversme bija nostiprinājusi pantu par latviešu valodu kā oficiālo studiju valodu.

Kad augstākās izglītības un zinātnes iestādei ir izveidotas fakultātes, struktūrvienības un nokomplektēts mācībspēku sastāvs, kad noteikti uzņemšanas un studiju procesa noteikumi, tad var arī rīkot atklāšanas svētkus un sākt mācību procesu. Tā arī notika 1919. gada 28. septembrī, kad Latvijas Universitāte oficiāli sākusi savu dzīvi. 1919. gada 28. septembris šajā rakstā netika apskatīts, jo tas prasa atsevišķu rakstu un īpašu uzmanību. Tomēr tas nozīmīgumu raksta autors uztvēra, strādājot ar preses publikācijām, jo sajuta, ka Latvijas Universitātes tapšana 1919. gada septembrī vienoja un stiprināja visu Latvijas tautu. Un šodien šis gars jānes ikvienam LU piederīgam cilvēkam, jo no katra cilvēka darba ir atkarīgs, kāda būs LU un kādas vērtības tā saglabās nākamajām paaudzēm.

Vēres

1. Valdības Vēstnesis, 06.09.1919., Nr. 32, 3. lpp.
2. Latvijas Sargs, 02.09.1919., Nr. 128, 3. lpp.;
3. Latvijas Sargs, 28.09.1919., Nr.151, 2. lpp.
4. Valdības Vēstnesis, 30.09.1919., Nr. 50, 4. lpp.
5. Latvijas Sargs, 07.09.1919., Nr. 133, 5. lpp.
6. Valdības Vēstnesis, 16.09.1919., Nr. 38, 3. lpp.
7. Latvijas Sargs, 28.09.1919., Nr. 151, 6. lpp.
8. Valdības Vēstnesis, 13.09.1919., Nr. 36, 1. lpp.
9. Valdības Vēstnesis, 23.09.1919., Nr. 44, 5. lpp.
10. Valdības Vēstnesis, 13.09.1919., Nr. 36, 2. lpp.

Vairāk par katras fakultātes uzņemšanas noteikumiem var atrast šeit:

Valdības Vēstnesis, 14.09.1919., Nr. 37, 3.- 4. lpp.